

ULRICH, ARVID

En rundvandring på Svartsjö tvångsarbetsanstalt.

Stockholm
1912

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

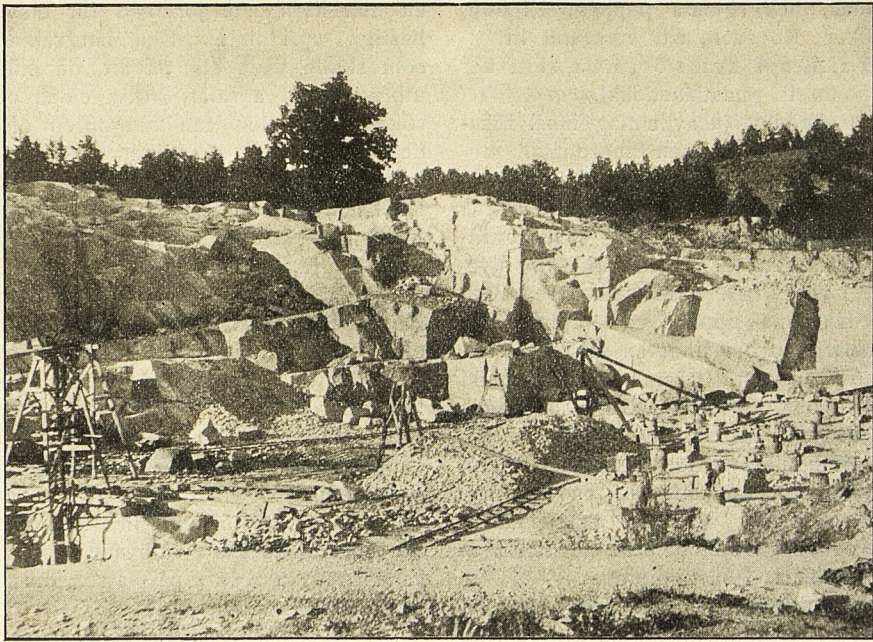
Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Tövalfs
Fäng.
(B.V.)
o

Tryckt i 50 ex.

Stenbrottet i Svartsjö under middagsrast. (Foto. av d:r J. Billström.)

En rundvandring på Svartsjö tvångsarbetsanstalt.

Av Arvid Ulrich.

Deltagarne i kriminalistkongressen i Stockholm i slutet av augusti 1911 hade beretts tillfälle att bese Svartsjö tvångsarbetsanstalt. Ett tiotal av deltagarne i kongressen och däribland undertecknad begagnade sig av tillfället och besågo den 31 augusti anstalten under ciceronskap av anstaltens chef kapten Reuter-crona, dess läkare provincialläkaren Berglund, dess predikant fil. kand. Wijmark och dess bevakningsbefälhavare löjtnant Göllich.

Genast efter det båten, som fört oss till Svartsjö, lagt i land, gingo vi upp till det Svartsjö gamla slott, som nu användes till förvaringsplats för några hundratal tvångsarbetsfångar.

Ovanför ingången till det gamla slottet läser man följande språk ur Havamal:

»Laster och dygder de dödliges söner
Blandade i bröstet bära.

Ingen finnes så felfri
Att ej fläck han haver
Ingen så usel
Att till intet han duger.»

Onekligen är valet av detta språk mycket lyckligt. Det stämmer alla och en var till försonlighet.

Då fångarna komma till Svartsjö, skola de klippas, vägas och badas. Fången lägges på en bänk och såpas in från huvud till fot av två kamrater. Under sin vistelse på Svartsjö skall fången varje söndag i veckan hela året om bada badstuvad. Kall och varm dusch finnes i samband med bastubadet. Ej mindre än 20 à 30 kunna på en gång bada badstuvad. Badets längd är ej fastslagen.

Det för fångarne på Svartsjö tillgängliga biblioteket är synnerligen rikhaltigt och värdefullt. Bland böckerna antecknade jag t. ex. Tolstoy, Krig och fred; Ryabeg, De vandande tjäknarna;

Schück, Ur gamla papper; Kipling, Mörker; Roosvelt, Ett verksamt lif.

A vinden i Svartsjö gamla slott har man inrett gudstjänstlokal.

En särskild sjukavdelning finns. Lika så har operationsrum anordnats.

Varje fånge tillbringar natten i en »sovbur». Sovburarna ligga i två rader i varje rum, den ena raden ovan på den andra och med cirka tio stycken i varje rad. Till den övre raden gå fångarne uppför en trappa.

I varje sovbur finns en säng med tillbehör, en rund trästol utan ryggstöd på tre ben, en bordsskiva, som lägges på sängen, när skivan skall användas, två triangulära hyllor (hörnhyllor), kam och borste, ett nattkärl, en porslins-skål med lock att hava vatten i, bibel och psalmbok och de böcker, som fången lånat från biblioteket.

Ur hygienisk synpunkt borde den ändringen vidtagas, att nattkärnen, som nu stå obetäckta i fångburarna och som om nätterna vid förefallande behov användas även för den fasta avföringen, kunde inställas var och en i sin lilla i fångburen lätt anordnade nisch. I ensamhetscellerna å Långholmen finnes i varje cell en nisch, varest nattkärlet skall förvaras. Luften i fångburarna å Svartsjö skulle säkerligen i hög grad förbättras, därest ett dylikt arrangemang där vidtoges.

Något, som genast slår en besökare, är den stora risk, för vilken fångarna å Svartsjö äro utsatta, nämligen att vid eldsvåda bli kvävda och sedan stekta. Varje fånge har som sagt till förfogande en fångbur. Denna är försedd med en dörr med lås. Varje kväll stänges låset av bevakningen med nyckel. Dörren kan ej öppnas av fången. I varje rum finnas cirka 20 dylika burar. Och en hel mängd rum med dylika burar finnas. Skulle blixten slå ner, låt oss säga på ett par ställen, i slottet, där fångarne förvaras, skulle kanske snart nog hela slottet stå i ljusan låga. Den myckna tränredningen i rummen skulle lämna

en den härligaste jordmån för eldens hastiga spridning. Den fångvaktare, som skulle våga sig på att, då elden utbrutit i några salar, trotsa elden och söka öppna den ena fångburen efter den andra, vore säkerligen en person, som för pliktens och människokärlekens skull komme att offra sitt liv i lågorna. Men hur många skulle han lyckas rädda? Ja, troligen blott en bråkdel av fångarne på Svartsjö. De flästa av fångarne å Svartsjö skulle säkerligen, om slottet nattetid skulle hastigt härjas av elden och brinna ned, stekas i sina fångburar.

På Långholmen t. ex. ställa sig förhållandena i detta avseende måhända i verkligheten föga bättre. Man har dock där kanske den tröstande lilla illusionen, att Stockholms stads välövade brandkår snart nog skulle vara på platsen, om någon eldsvåda skulle bryta ut.

Det finnes i Svartsjö 3 uppsyningsmän, 6 överkonstaplar och 45 vaktkonstaplar, av vilka senare 21 gå som förmän i de olika arbetslagen och 24 äro enbart bevakningspersonal. En del av vaktkonstaplarna hava, i den mån anstalten har tillgång till brovningpistoler, dylika; dock användes blott dold bevakning.

En ledande princip i arbetet är, att bevakningskåren skall gå med i arbetet och skall gå före i arbetet. Förman skall visa, hur arbetet skall bedrivas och att arbetet är en heder och ett nöje. Undervisningssynpunkten, ej så mycket bevakningssynpunkten, är ledande synpunkten vid arbetet å Svartsjö.

Det gjorde också ett odelat angenämt intryck, att se hurusom förmännen arbetade precis som fångarne. Att detta måste anses som ett riktigt pedagogiskt grepp, som ovilkorligen måste tilltala fångarnas bättre natur och mildra de känslor av hat och misstro till allt och alla, som väl så ofta blivit fångarnas andra natur, torde stå klart för var och en, som ej stirrat sig blind på drill och

bevakning som ledande principer i all »fångvård».

Å Svartsjö har jordbruksarbetet fått komma till användning i »fångvården».

Tanken att låta tvångsarbetsfångarna vid Svartsjö sysselsättas även med jordbruksarbete har först efter segt och envist motstånd från vissa fångvårdskretsar slagit igenom och fått fot i verkligheten. Den nuvarande chefen för Svartsjö, som utomlands särskilt studerat sådana tvångsarbetsanstalter, vid vilka fångarna användas som jordbruksarbetare, och även själv på gamla dagar i Schweiz vid en dylik anstalt, där fångarna sysselsättas med jordbruksarbete, passerat graderna, är mycket belåten med de resultat, som hittills vunnits vid Svartsjö beträffande fångarnas sysselsättning med jordbruket.

Hela den till Svartsjö arbetsanstalt hörande arealen är 1,500 tunnland, därav åker och äng 800 tunnland och skog, hagmark och berg 700 tunnland.

25 hästar och 10 par oxar och 94 nötkreatur, därav 74 kor samt 50 svin finnas.

Svingården lär ge 3,000 kronors nettovinst per år.

Utomordentligt präktiga uthus, logar och dylikt finnas. En av logarne var enligt uppgift beräknad för 1,000 lass hö.

Synnerligen praktiska, tids-, arbets- och kostnadsbesparande anordningar äro å Svartsjö vidtagna i och för jordbrukets räkning.

Ett lass råg kan där tröskas på 5 à 6 minuter, då rågen även hamnar direkt i säckar.

Glädjande att se tillvaratages kreaturens urin på det omsorgsfullaste. En särskild urinbrunn finnes.

Redan då ångaren, med vilken vi foro till Svartsjö tvångsarbetsanstalt, närmade sig Svartsjö gamla slott, sågo vi här och där på fälten tvångsarbetsfångar sysselsatta med jordbruket. En del körde plogar, andra körde harvar, några vallade kreatur, andra åter läto sina

dragare vila och sysselsatte sig med att smeka och omhulda dem.

Tavlan i fråga bjöd en mångfald ljusa synpunkter.

Att systemet med jordbruksarbete slagit lyckligt ut även vad fångarna själva beträffar, kommit dem att känna sig inträsserade av de pågående jordbruksarbetena, av skörderesultatet och arbetets fortgång, av djurens hälsa och välbefinnande, och i allmänhet väckt deras inträse, håg och ambition, något som det enformiga och själsdödande stenarbetet, varmed de förut huvudsakligen sysselsatts, enligt sakens natur ej kunde göra, märker man fullväl. Det omväxlande och sunda arbetet i den fria luften uppammar fångarnas självrespekt och andliga vakenhet. Hågen att bli dugliga och värksamma människor efter utståndet straff väckes genom det sunda och hälsosamma jordbruksarbetet. Fångvårdens mål är ju ock i stort sett just att få fram hågen till ett nyttigt liv. Bara ett svar, som en fånge gav anstaltens läkare, talar ett det tydligaste språk om jordbruksarbetets förmåga att så goda frön. En fånge hade kommit körande med ett lass kreatursfoder. Doktorn hade stannat, tilltalat honom och frågat om skördens kvalitet och kvantitet. Fången hade ingående besvarat frågorna och till sist sammanfattat sina iakttagelser och sin uppfattning i följande sats: »Ja, i år få vi allt köpa kraftfoder.» Detta lilla ord »vi» talar ett det tydligaste språk. Det är solidaritetskänslan och gemensamhetsinträsen, som i ordet »vi» fått ett vackert uttryck.

Att Svartsjöfångarna äro fästa vid de hästar, kor och andra djur, med vilka de i ena eller andra avseendet syssla, märkte man på flera sätt. När någon fånge låtit hästen för plogen vila, syntes fången som oftast sysselsatt med att smeka hästarna. En gammal tvångsarbetsfånge, som av sina kamrater skämtsam samt plögade kallas »Johanna», såg jag stå på åkern och hålla en fölunge om

halsen och smeka den. Sedan lade han ner den på marken och vaggade den där, till densamma stora belåtenhet. Det såg så hjärtinnerligt rart ut, det hela.

På Svartsjö bedrivs för närvarande av en del av fångarna ett stort kanal-arbete för utdikning av en mosse och vinnande av jord till jordbruket.

Ävenså bedrivs där en storartad stenhuggeri-industri. Stora stenbrott finnas ej så långt från slottet.

Den sten, som brytes vid stenbrotten, formas till gatsten. Av skärven göres makadam. Stockholms stad köper all gatsten. Makadamen köpes dels av Stockholms stad, dels av enskilda personer. Stockholms stad, som är skyldig att, där så fordras, köpa all makadam, får makadamen till billigare pris än enskilda.

Förutom arbeten i jordbruket och med stenhuggning förekomma å Svartsjö arbeten i en hel del andra yrken, såsom snickeri, skomakeri etc. Vidare bakas allt bröd, som åtgår å Svartsjö, där, och man hade tillfälle att i bageriet avprova så väl det hårda som det mjuka brödets utmärkta godhet. All tvätt, som behöves för anstaltens räkning, försiggår jämväl därstädes.

Fångarna å Svartsjö äro i regel mer eller mindre förstörda av alkohol, då de komma till Svartsjö. Deras arbetsförmåga är till följd därav i hög grad nedsatt. Det behöves sålunda i regel två à tre fångar till utförande av så mycket arbete, som annars kan presteras vid ett vanligt dagsvärke.

Ett hedrande erkännande åt arbetarnes fackföreningsrörelse gav direktör Reuter-crona, då han sade sin åsikt vara, att arbetarnes fackföreningsrörelse åstadkom, att nästan inga fackkunniga numera komme till Svartsjö.

Fångarna å Svartsjö erhålla »i mån av visad flit och arbetsskicklighet» arbetspremier. Dylik premie må icke överstiga 30 öre för hel arbetsdag räknat. Skulle fånge i arbetet ådagalägga »syn-

nerlig flit och skicklighet» må premie kunna tilldelas dylik fånge med högst 40 öre, räknat efter hel arbetsdag. I regel utgår arbetspremier å Svartsjö med 10, 12 à 16 öre per dag räknat.

För en del år sedan förspordes starka klagomål från fånghåll vid Svartsjö över, att fångarne finge så litet bröd i sin dagliga ranson. De gingo, sades det, i ständig hungerkänsla. Med anledning av klagomålen bestämdes, att fångarne skulle få äta så mycket bröd de ville. Det har efter denna reforms införande visat sig, att åtgången av bröd högst obetydligt ökats. Den hungerkänsla, som förut existerade, har försvunnit och torde kanske förut i en del fall till en del haft sin orsak i psykisk inbillning. Så har åtminstone saken förklarats av fångvärdsmän.

De fångar å Svartsjö, som förut ej varit straffade till straffarbete, äro iklädda blå kavaj och vita byxor. De däremot, som förut varit straffade till straffarbete, äro iklädda vit kavaj och vita byxor. Nu har det emellertid föreslagits, att alla fångar å Svartsjö skola ha lika dräkt. Detta förslag har framkommit av den anledningen, att de, som äro iklädda vit kavaj och vita byxor, och som alltså förut varit straffade till straffarbete, av denna omständighet hålla före och vilja göra gällande, att de utgöra aristokratien bland fångarna å Svartsjö. De f. d. straffarbetsfångarne äro nämligen i regel de mera begåvade och förslagna bland Svartsjöfångarne.

De gamla formerna för bestraffning av fångar å Svartsjö komma numera i regel ej till användning. En fånge, som sköter sig dåligt i jordbruket, skickas i regel att hugga sten i stenhuggeriet. Det är egentligen endast de, som arbeta i stenhuggeriet, som vid förseelser straffas med gamla bestraffningsformer.

Ett synnerligen angenämt intryck gjorde den totala frånvaron av militärisk disciplin och den frihet från skyldighet att stå giv akt vid tilltal och att visa sig ödmjuk för befäl med flera genom

att oupphörligt hälsa och hälsa och hälsa, som man hade tillfälle att genomgående konstatera. Den ena fången efter den andra passerades av befälet eller passerade sådant. Fången hälsade icke. Man fick även i andra avseenden det intryck av förhållandena, att ögontjäneri ej syntes förekomma. Då och då såg man t. ex. en fånge, som slagit sig ner vid den harv han körde, eller en annan fånge, som körde plog och hade stannat med den utan att låta sig störas av att ett befäl syntes i närheten. Allt syntes gå lugnt. Något ögontjäneri med hastig arbetsamhet, då något befäl närmade sig, såg man ej skymten av.

Det såg ut, som gamla tiders fångvårdsprinciper, enligt vilka militärisk drill och hårt tilltal voro a och o i all fångvård, ej skulle hava någon som hälst resonans hos befälet på Svartsjö,

Som ett önskemål uttalade anstaltens chef, att ordet tvångsarbetsfånge skulle försvinna ur språket och ersättas med det humanare ordet tvångsarbetare. Det fanns ju förr, påpekade chefen i fråga, en kronoarbetskår, bestående av »kronoarbetskarlar», och Stockholms stad har ju inrättat Stockholms stads arbetsanstalt. Varför icke då söka få bort det skärande ordet »tvångsarbetsfånge», sade chefen. Jag låter gärna den humana tanken gå vidare, i hopp att den kanske snart nog skall vinna nödigt gehör.

Känslan av att befinna sig i den undre världen och medvetandet om, att människorna i allmänhet icke med det kärleksfullaste sinnelag betrakta dem, samt tacksamheten för ett vänligt ord eller en hjärtlig hälsning, kommer nog till uttryck då och då hos både en och annan av fångarne på Svartsjö. Så fällde vid ett tillfälle en av fångarne, som just för läkaren å platsen omtalat, att fången, som kört foder å landsvägen, där passerat ett sällskap personer, till läkaren följande karaktäristiska uttalande: »Tänk att di hälsade på oss precis som på andra människor.»

Att väl så många av dem, som en

gång råkat in på brottets eller lösdriveriets bana, sedan av egen vilja eller av den ena eller andra vidriga omständigheten komma att åter och åter hamna å fängelser eller tvångsarbetsanstalter, är en erfarenhet, som fångvårdsmän dagligen ha tillfälle att göra. Så omtalade chefen för Svartsjö, att där nu finnas sådana fångar, med vilka han haft att göra år 1888, under sin första fångvårdstid i Vaxholm.

Mången tvångsarbetsfånge hyser ej någon förskräckelse för Svartsjö som vinterbostad under den kalla årstiden, och i regel kanske än mindre skräck för fängelserna under nämnda årstid, men tycker ej om sig vare sig på tvångsarbetsanstalt eller fångelse under den varma årstiden med dess många behag för en i frihet vistande person. En tvångsarbetsfånge på Svartsjö, vilken i hög grad oförskämt svarat en förman, hade, enligt vad jag hört berättas, tillrättavisats av denne, som därvid bland annat sagt till honom, som jämväl varit intagen på arbetsinrättningen i Stockholm: »Ja, men inte skulle ni toridas vara så oförskämd mot vakter i arbetsinrättningen?» Därtill hade fången svarat: »Ja, men det är ju skillnad. På arbetsinrättningen har di ju rätt att köra ut en mitt i vintern, men här har man rätt att vara kvar.»

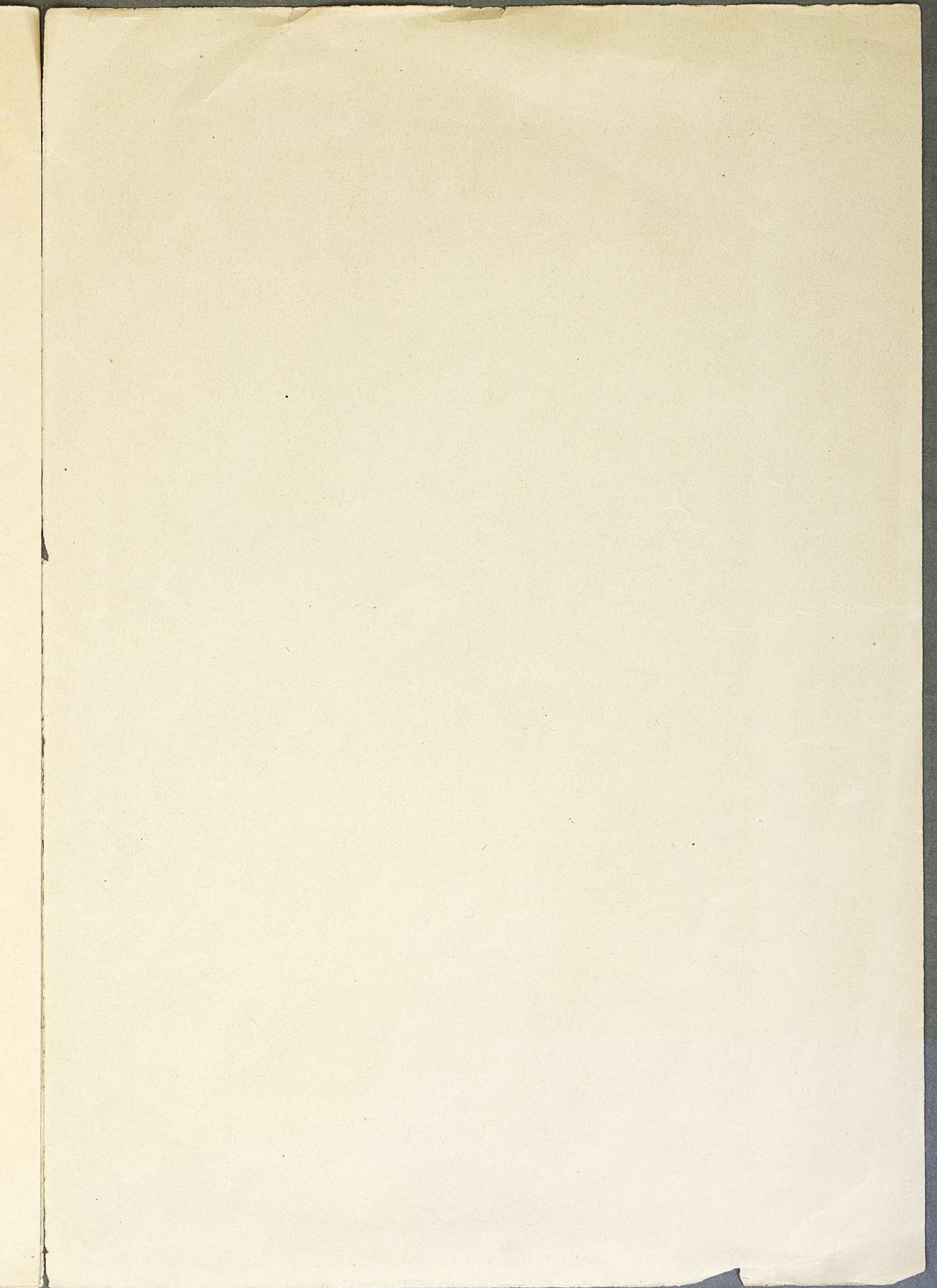
En och annan av fångarne på Svartsjö ser på livet från den glada sidan. Så hade enligt uppgift en av dem, som redan många gånger varit bortdömd till Svartsjö, på tillfrågan av en av de vid Svartsjö anställda, huruvida han icke tyckte, att det var tråkigt att ha blivit lösdrivare, svarat: »en lösdrivare med femtio öre i fickan är den lyckligaste människa i världen».

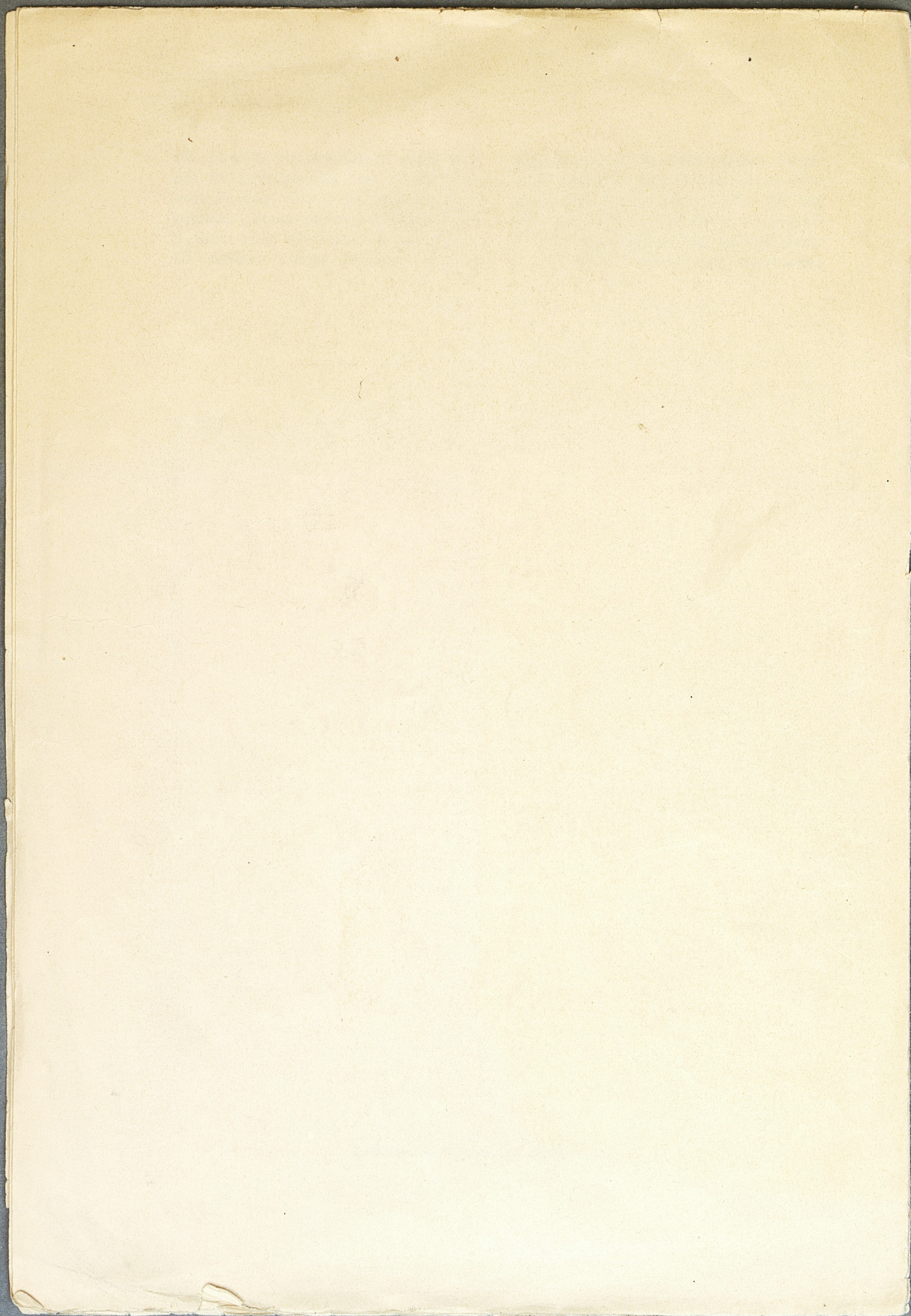
En annan hade uttryckt sin uppfattning om vad en människa behövde för att vara lycklig i följande sats: »Ja, har man brännvin, kaffe och potatis, då har man vad man behöver och är fullt lycklig.»

De finnas nog bland fångarne å Svart-

sjö, som ha sin utpräglade uppfattning om de konsekvenser och förpliktelser, som de anse, att statens tagande av inkomster genom rusdryckstrafiken borde medföra gent emot spritkonsumenterna. Då sålunda doktor Berglund en gång

frågade en på Svartsjö intagen fånge: »tycker ni inte det är kusligt att leva så här på statens bekostnad», fick han till svar: »Nej, vet doktorn, så mycket har jag supit in åt staten, så nog räcker det att betala den här inackorderingen.»

www.books2ebooks.eu